

Lucijana ŠEŠELJ

BRADAVIČASTI KANTHAROSI S HELENISTIČKOG SVETIŠTA NA RTU PLOČA

THORN KANTHAROI FROM THE HELLENISTIC SHRINE AT THE PLOČA CAPE

UDK: 904:738] (497.5 Dalmacija) "652"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1. 7. 2004.

Odobreno: 30. 11. 2004.

Lucijana Šešelj

HR, 23 000 ZADAR

Sveučilište u Zadru, Odjel za povijest

Obala k. P. Krešimira IV/2

U članku autorica obrađuje jednu skupinu helenističke keramike poznate pod nazivom bradavičasti kantharosi, koji su nađeni tijekom arheoloških istraživanja na rtu Ploči. Premda je ovaj tip već otprije poznat s arheoloških lokaliteta u Budvi, Ošanićima, Resniku i Nezakciju, novija istraživanja Diomedova svetišta donijela su na vidjelo dosad najveću količinu te vrste keramike. Njihova brojnost i raznovrsnost omogućila je da se napravi detaljnija analiza i ukaže na mogućnost proizvodnje tih posuda u lokalnim srednjodalmatinskim radionicama, te da se na taj način upotpuni dosadašnje saznanje o njima. Od ranije poznati kantharosi iz Ošanića, u tekstu su označeni kao tip I, koji po svojoj strukturi i dekoraciji više sliče na svoje grčke i italске uzore, dok bi kantharosi tipa II (ili tip Resnik/Ploča) predstavljali jednostavniju varijantu ovog tipa.

Rt Ploča, ili Diomedov rt, kako ga naziva Plinije u svojoj *Naturalis historia*,¹ arheološka istraživanja su nesumnjivo potvrdila kao povijesnu stvarnost.² Lokalitet je istražen u nekoliko kampanja u razdoblju od 1996. do 1998. Najveći dio materijala čini keramika, oko 130 000 ulomaka, koja obuhvaća razdoblje od kraja 4. st. pr. Kr. do početka 1. st. po Kr.³ Među mnoštvom fragmenata, uglavnom fine helenističke keramike, nalazi se jedna grupa sa svojim vrlo uočljivim ukrasom, nalijepljenim bradavicama. Takve bradavice su

¹ ČAČE 1997: 24

² BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004: 123-140

³ KIRIGIN 2004: 141-150

karakteristične za kantharose,⁴ posude za vino s dvjema vertikalnim ručkama i profiliranom nogom koja se nastavlja na recipijent posude.

S obzirom na klimatske uvjete koji postoje na rtu Ploča, snažne vjetrove, jaku posolicu, te eroziju, keramika je razbijena u vrlo sitne komade, koji su, uglavnom, u lošu stanju, često prekriveni kalcitom. Tek njegovim skidanjem bilo je moguće uočiti često neprepoznatljivu pripadnost pojedinog ulomka nekoj vrsti keramike. Iznimno, zahvaljujući jednom usjeku u stijeni s dosta zemlje, imamo sačuvan jedan, gotovo cijeli kantharos (katalog 1., crtež 3.) koji je omogućio detaljniju analizu te vrste keramike.

Bradavičasti kantharosi (engl. *thorn kantharoi*)⁵ čine poseban tip helenističkih kantharosa, koji se na arheološkim lokalitetima javljaju dosta rijetko. Do danas ih je u svijetu poznato vrlo malo, tek nekoliko desetaka. Takvo stanje rezultiralo je i vrlo skromnom zastupljenošću u literaturi. Stoga se s pravom može reći da je ta vrsta kantharosa vrlo rijedak i nadasve zanimljiv nalaz.

Današnje stanje istraživanja dopušta da na području istočne obale Jadrana i nedalekoga zaleđa (karta 1.) poznajemo dva tipa bradavičastih kantharosa.*

Tip I (tip Ošanići)⁶ karakterizira blago izvijen obod posude sa snažnijim rebrom ispod oboda na vanjskoj strani, vertikalne ručke sa šiljastom izbočinom na koljenastome prijelazu,⁷ stepeničasto profilirana noga i šuplje dno stopala posude. Ima tri paralelna niza bradavica na ramenu posude, iznad i ispod kojih se nalaze kružne kanelire. Cijela posuda ima sjajnu površinu, a na vratu se nalaze slikani i/ili urezani ornamenti.⁸

⁴ Najljepše bradavice kao ukras javljaju se još i na poluloptastim zdjelama korintske proizvodnje u 3. st. pr. Kr., EDWARDS 1975: 87, 90

⁵ EDWARDS 1975: 87

* Ovom prilikom bih se željela zahvaliti kolegama i prijateljima koji su pripomogli u izradbi ovoga rada: K. Mihovilić iz Arheološkog muzeja u Puli, koja je uspjela naći vremena potražiti podatke o mjestu i kontekstu nalaza ulomaka iz Nezakcija i poslati mi njihovu fotografiju; Z. Brusiću s Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru na ustupljenim fotografijama i crtežima, te podacima o posudi iz Resnika; B. Kiriginu iz Arheološkog muzeja u Splitu koji me neumorno opskrbljuje informacijama, literaturom i prijateljskim sugestijama; J. Vučiću koji je načinio crteže kantharosa s rta Ploče u rekordno brzome roku, unatoč svim drugim obvezama; S. Biliću Dujmušiću s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru, koji je pomogao u izradbi i obradbi fotografija, karata i ponekoj usputnoj sugestiji, te ništa manje svojem šefu S. Čači, bez čijega uporna nagovaranja ovaj rad još ne bi ugledao svjetlo dana.

⁶ Nazivi tip Ošanići i tip Resnik/Ploča u ovom članku se koriste u praktičnome smislu, bez aluzija na nekakvu radionicu, dok se ne pronađu čvrsti dokazi mjesta njihove proizvodnje.

⁷ Koljenast prijelaz horizontalnoga u vertikalni dio ručke, sa šiljastom izbočinom na koljenu je rekonstrukcija Z. Marića nastala analogijom s do tada poznatim bradavičastim kantharosima.

⁸ MARIĆ, KIRIGIN 1991: 178

U literaturi su detaljno obrađeni kantharosi toga tipa iz Ošanića, za koje analogiju nalazimo na nekoliko lokaliteta u današnjoj Grčkoj,⁹ Italiji, Egiptu,¹⁰ Albaniji,¹¹ i Crnoj Gori.¹²

Novija istraživanja u helenističkom svetištu u nakovanskoj Spili¹³ i pregled ranije istraženoga materijala iz Nezakcija¹⁴ ukazali su na prisustvo tog tipa posuda s urezanim ukrasom i na hrvatskome području. Taj specifičan način ukrašavanja javlja se u Ateni oko 275. pr. Kr. i dobio je naziv *West Slope style*, po nalazima na zapadnoj strani Akropole.¹⁵ Na istočnojadranskome području poznato je nekoliko importiranih posuda s tim karakterističnim ukrasom, ali je zanimljivo da se taj dekorativan element javlja na oblicima Gnathia keramike iz Isse, kao specifičnost lokalne proizvodnje.¹⁶

Tip II (tip Resnik/Ploča), koji je dosad bio poznat samo iz Resnika,¹⁷ potvrđen je još u Nezakciju,¹⁸ na rtu Ploči,¹⁹ u Saloni,²⁰ i u najnovijim istraživanjima na Palagruži.

Taj tip manje je raskošan od prethodnoga. Ima blago izvijen obod, dvije vertikalne ručke, bez koljenasta izbočenja i stepeničasto profiliranu nogu. Javlja se u sivim, crvenim i žutim tonovima, ali je, uglavnom, slabije kvalitete pečenja. Može imati dva ili tri reda bradavica, a na vratu postoji jednostavan oslikan ukras ili ga uopće nema.

⁹ DAKARIS 1964: 69, sl. 1; CATLING 1984: 32, sl. 47; ANDERSON-STOJANOVIĆ 1996: sl. 1.

¹⁰ MARIĆ, KIRIGIN 1991: 177-184

¹¹ BUDINA 1971: 334

¹² Iz dostupne mi literature, koja spominje bradavičaste kantharose iz Budve, izgleda da postoje tri posude, od kojih bi dvije pripadale tipu I, a jedna bi odgovarala tipu II. Tip I je prikazan na fotografiji kataloga *Antička Budva 1975*, sl. 82, na kojoj se vidi cijeli kantharos, s urezanim ornamentom i koljenastim vertikalnim ručicama; drugi se spominje u radu MARIĆ, KIRIGIN 1991: 178, s ukrasom u obliku šahovske ploče, s trima redovima bradavica, ali bez cilindrične noge, dok treći primjerak navodi MIHOVILIĆ 2002: 510, kao mlađi tip s dvama redovima bradavica.

¹³ Općenito o Spili Nakovani FORENBAHER, KAISER 2003; KIRIGIN 2002: 363-383

¹⁴ MIHOVILIĆ 2002: 510

¹⁵ ROTROFF 1991: 59-102

¹⁶ KIRIGIN 1996: 133

¹⁷ BRUSIĆ 1991: 50

¹⁸ MIHOVILIĆ 2002: 510

¹⁹ KIRIGIN 2004: 141-150

²⁰ CLAIRMONT 1975: 185, 196-197, Fig. B/37; Plate 35/P37. Taj ulomak je uvršten među reljefnu keramiku i analogno tomu i interpretiran kao zdjela, ali profil te posude, uz dva vidljiva reda bradavica i njezin opis, ukazuje da se ovdje zasigurno radi o bradavičastome kantharosu tipa II. Kod opisa u tekstu je došlo do zamjene brojeva i slika, te se opis pod brojem P38, a ne pod P37, odnosi na bradavičasti kantharos.

Bradavičasti kantharos iz Resnika (crtež 2., katalog 20.) nalazi se u privatnoj zbirci Nevena Lete iz Splita. Sačuvan je u cijelosti u visini od 12 cm, promjera oboda 7,8 cm. Pečenjem je dobio sivu boju gline, s crnim premazom s unutrašnje i s vanjske strane posude. Ima dvije vertikalne ručke i profiliranu stopu. Od dekoracije ima samo dva reda bradavica.

Bradavičasti kantharos (crtež 3., katalog 1.) jedini je primjerak toga tipa posuđa s rta Ploče koji je dovoljno sačuvan da ga je moguće rekonstruirati. Nedostaje mu dio stope za koju, analogijom prema sačuvanome donjem dijelu drugoga bradavičastog kantharosa (crtež 4., katalog 2.), možemo pretpostaviti da je profilirana.

Ima dvije vertikalne ručke, od kojih je jedna sačuvana u cijelosti, dok od druge nedostaje jedna trećina. Kantharos je sivosmede boje, rađen na kolu, bez premaza, što je vjerojatno i razlog zašto mu je površina tako dobro sačuvana, za razliku od drugih ulomaka na rtu Ploči (vidi katalog u prilogu). Na obodu i vratu ima jednostavan slikan dekor. S jedne strane posude, na obodu i pri dnu vrata, dva su reda narančastih linija između kojih se nalaze dva reda bijelih debljih crtica. S druge strane posude je identičan motiv, ali u smeđoj boji. Na ramenu posude nalaze se dva reda bradavica (vjerojatno ih je bilo devet u jednome redu; najduži red ima ih osam, a sudeći prema njihovom rasporedu ostaje mjesta za još jednu). Kantharos je sačuvan u visini od 10 cm, a težina mu iznosi 0,11 kg. Moguće je pretpostaviti da je cijeli težio oko 0,20 kg, što je zanimljiv podatak ukoliko znamo da je težina svih drugih ulomaka 0,53 kg i da se vjerojatno radi o 17 ili više posuda.

Taj kantharos nije jedini nalaz na rtu Ploči. Kao zavjetan dar helenističkih pomoraca tu je bio ostavljen priličan broj ovakvih posuda. Ali, od njih su preostali samo ulomci koji ne dopuštaju cjelovitiju rekonstrukciju pojedinih primjeraka. Uz opisani primjerak, pronađeno je još 179 ulomaka bradavičastih kantharosa, i to:

1.) Od sivo pečene keramike pronađeno je 76 ulomaka, koji teže 0,46 kg. Sudeći prema fakturi, boji premaza, veličini i obliku bradavica, vjerojatno se radi o 9-10 posuda. Boja gline je svijetlosiva, dok je boja premaza tamnosiva, smeđesiva ili smeđa (brojevi od 1-9 u katalogu).

2.) Od crveno pečene keramike pronađena su 103 ulomka, koji teže 0,27 kg. Vjerojatno se i u tom slučaju radi o 8-9 posuda. Boja gline im varira od žute, svjetlije crvene do oker i svijetlosmede boje. Boje premaza su dosta različite, od nijansi crvene, crne i nekoliko tonova smeđe (brojevi 10-17 u katalogu). Neki ulomci nemaju tragove premaza, što se, vjerojatno, može pripisati utjecaju vremenskih prilika na samome lokalitetu.

Izbor ulomaka donesenih u katalogu načinjen je tako da se dobije uvid u raznovrsnost njihove tehničke i dekorativne izvedbe.

Analiza tih primjeraka donijela je nova saznanja i neke izmjene u dosadašnju interpretaciju te vrste keramike na našem području. Naime, kod obiju skupina (sivo i crveno pečene) moguće je uočiti postojanje dvaju i triju redova bradavica (čija širina varira od 0,2 do 1,2 cm), a da ne postoje nikakve razlike u fakturi ili kvaliteti samih posuda. Stoga dosadašnje mišljenje²¹ da tip Ošanići karakteriziraju tri reda bradavica, a tip Resnik/Ploča dva reda, više se ne može držati kao važna identifikacijska oznaka. Prilikom pregleda keramičkoga materijala s rta Ploče nije uočeno postojanje vertikalnih koljenastih ručica sa šiljastom izbočinom, dok jednostavnih vertikalnih ručki, kakve smo uočili kod tipa II, ima mnogo.

Tip II nije potvrđen izvan toga prostora, pa je vrlo vjerojatno da predstavlja lokalnu varijantu tipa I, čiji se oblik javlja već u kasno klasično doba na prostoru današnje Grčke.

Zasad ne postoji precizno datiranje ni jednoga od tih dvaju spomenutih tipova bradavičastih kantharosa, već se stavljaju u vrlo širok raspon od početka 3. do 1. st. pr. Kr.

Prisustvo čak nekoliko primjeraka tipa II, u kontekstu svetišta na rtu Ploči, otvara neke mogućnosti za bolje upoznavanje toga ranije nepoznata tipa helenističke keramike. Na žalost, ovdje smo ostali prikraćeni za precizan kronološki okvir u koji ih treba smjestiti. Stratigrafija na rtu Ploči ne postoji, a raspon trajanja svetišta pokriva cijelo helenističko razdoblje. Budući da nemamo nikakvu užu kronološku potvrdu, teško je reći je li na istočnojadranskom prostoru, doista, jedan tip stariji, a drugi mlađi.²² Činjenica da tip Ošanići izgleda dekorativnije i zanatski kvalitetnije načinjen od tipa Resnik/Ploča, ne govori nam mnogo o njihovoj dataciji. Postoji mogućnost da oba oblika koegzistiraju na tom prostoru, ali bez preciznijih kronoloških pokazatelja nijedna od ovih teza ne može se zasad dokazati.

Središta proizvodnje bradavičastih kantharosa tipa I, još uvijek su nepoznata. Taj tip javlja se na dosta širokome prostoru, u današnjoj Grčkoj (Atena, Korint), Albaniji (Butrint), Crnoj Gori (Budva), Egiptu (Scatbi), Italiji (Conversanu i Metapontu), ali u vrlo malome broju. Razlike u njihovu ukrašavanju i kvaliteti, kao i široka rasprostranjenost, većina istraživača drži kao dokaz da su proizvod lokalnih radionica, a da bi prototip, vjerojatno, bio načinjen u Ateni.²³ No, za takvu tezu još uvijek ne postoje pravi dokazi.

Kantharosi tipa II, koji su dosad nađeni na prostoru srednje Dalmacije, Istre i na Crnogorskom primorju, u Budvi, budući da nemaju izravnih analogija,

²¹ MARIĆ, KIRIGIN 1991: 178; MIHOVILIĆ 2002: 510

²² MIHOVILIĆ 2002: 510

²³ MARIĆ, KIRIGIN 1991: 181; EDWARDS 1975: 87

doista bi mogli biti proizvod lokalnih radionica. Za pretpostaviti je da je tip II, kao dosta rijedak nalaz, proizvođen kratko razdoblje i uglavnom bio ograničen na tržište istočnoga Jadrana. Razlozi tako ograničenu broju primjeraka vjerojatno leže u njegovoj posebnoj vrijednosti kojoj zasigurno pridonosi njegova efektna dekorativnost, kao i vrijeme potrebno za izradbu jednoga takva predmeta. Ako uzmemo u obzir da je svaku pojedinačnu bradavicu trebalo oblikovati i nalijepiti, te eventualno oslikati vrat posude, očito je da je jedna takva posuda tražila mnogo više vremena i pažnje nego njezini neukrašeni srodnici. No, da se tu, ipak, radi o zanatskoj proizvodnji, a ne izradbi umjetničkoga predmeta vidljivo je iz samih ulomaka posuda. Dok su pojedini primjeri rađeni pomnije, na nekima je očita brzina i nemarnost, što se vidi po poroznosti keramike i lošijem pečenju, ali i veličini bradavica (variraju gotovo jedan centimetar u promjeru na istoj posudi), njihovu nepravilnu smještaju (na nekim mjestima su dosta raširene, a negdje gotovo sljubljene), brzim potezima kista koji točke pretvaraju u liniju ili stavljaju tek poneku u širokome razmaku. Sve to svjedoči o lokalnoj produkciji i specifičnu ukusu koji je lončar trebao zadovoljiti. Brojnost tih posuda u svetištu govori nam, ipak, o njihovoj vrijednosti. Božanstva uvijek zaslužuju najbolje, barem najbolje od onoga što se može dobiti na okolnome tržištu.

Novija istraživanja helenističke luke u Resniku govore u prilog postojanju značajne keramičke radionice na tom području, čiji se materijal uglavnom podudara s repertoarom koji je pronađen na rtu Ploči. Samo svetište nije suviše daleko od luke u Resniku, a zasad ne znamo za neko bliže radioničko središte, te je moguće da je upravo Resnik bio mjesto jednoga dijela opskrbe toliko potrebna pribora za održavanje rituala u svetištu, na što upućuju i ostali oblici pronađene keramike.

Diomedovo svetište nastaje u trenutku otvaranja istočnojadranske magistrale, njezina sjevernoga dijela i doživljava procvat kad i lokalna trgovina, u 2. i 1. st. pr. Kr., o čemu svjedoči materijal koji je vrlo sličan na cijelome tom prostoru, na što nas upozoravaju i nalazi iz sjeverne Dalmacije²⁴ i Istre.²⁵ U novije vrijeme arheološka i povijesna istraživanja ipak se usmjeravaju prema slabo poznatim lokalnim prilikama u helenističkom razdoblju, te je za očekivati da će obradba i interpretacija tog materijala pokazati, da "rijetki" predmeti helenističkoga doba i nisu tako rijetki koliko im se rijetko pridaje pozornost.

²⁴ BATOVIĆ 1974: 159-245; BRUSIĆ 1999; 2000: 1-15

²⁵ MIHOVIĆ 2002: 499-514

KATALOG

Opis bradavičastih kantharosa s rta Ploče:

1. Kantharos je sačuvan u visini od 10 cm, ima dvije vertikalne ručke, a nedostaje mu dio stope. Sivosmeđe je boje, bez premaza. Glina je dosta tvrda, bez vidljivih primjesa. Promjer oboda je 7 cm. Ima jednostavan oslikan dekor na obodu i vratu. S jedne strane posude, na obodu i pri dnu vrata, idu dva reda narančastih linija između kojih se nalaze dva reda bijelih, debljih crtica. S druge strane posude je identičan motiv, ali u smeđoj boji. Na ramenu posude nalaze se dva reda bradavica čiji promjer varira od 0,5 do 0,7 cm.
2. Sačuvan je donji dio trbuha i profilirana noga punoga dna. Glina je siva, mekana i glatka. S unutrašnje i s vanjske strane nalazi se siv premaz. Od ukrasa su vidljive dvije bradavice (promjera 0,7 cm) ispod kojih dolazi jedna horizontalna kanelira. Promjer trbuha iznosi 7 cm.
3. Ulomci vrata i tijela posude sive boje s tamnosivim premazom s unutrašnje i s vanjske strane. Ukras čine dva reda širih bradavica (1-1,2 cm) iznad kojih se nalazi jedna horizontalna kanelira.
4. Ulomak vrata i tijela posude sive boje, s tamnosmeđim premazom s vanjske i s unutrašnje strane. S desne strane vidljiv je lom, gdje se nalazila ručica. Ukras čine dva reda bradavica; prvi red čine manje bradavice širine 0,5 cm, a drugi red čine veće bradavice širine 0,8-1 cm.
5. Ulomci tijela sive posude s tamnosivim premazom. Ukras čine dva reda većih bradavica (širine cca 0,9 cm).
6. Ulomak tijela i vrata sive posude sa svijetlosivim premazom. Ukras čine dva reda bradavica (promjer cca 1 cm) iznad kojih dolazi jedna šira kanelira.
7. Ulomci tijela i vrata sivosmeđe boje gline. Premaz je tamnosiv s vanjske i s unutrašnje strane posude. Ukras čine dva reda bradavica širine oko 1 cm. Na vratnom dijelu vidljiva je svijetla oslikana linija.
8. Ulomak tijela sive posude, sa svijetlosivim premazom s unutrašnje i s vanjske strane. Ukras čine dva reda gotovo sljubljenih bradavica, čija širina varira od 0,8 do 1 cm.
9. Dva ulomka tijela iste posude koji se ne spajaju. Boja gline varira od svijetlosmeđe do sive. Premaz je tamnosmeđ, gotovo crn s unutrašnje i s vanjske strane posude. Ukras čine vidljiva dva reda bradavica, koje su široke i sljubljene. Iznad njih se nalaze tri tanke urezane linije.
10. Ulomci tijela kantharosa, svijetlosmeđe boje u prijelomu, s ostacima tamnosmeđega premaza s unutrašnje i s vanjske strane posude. Sačuvana su tri reda bradavica promjera 0,5 cm. Ispod zone s bradavicama nalazi se jedna kanelira. Promjer trbuha posude iznosi 7,5 cm.

11. Ulomci tijela i dna posude, svijetlocrvene boje s narančastim i crnim premazom izvana, a tamnocrvenim iznutra. Na gornjem ulomku, na slici, vidljiva su dva reda bradavica (promjera cca 0,5 cm) s crnim premazom, ispod kojih se nalaze dvije zone bez ukrasa odijeljene dvjema uskim kanelirama.

12. Ulomci vrata i tijela posude svijetlosmeđe boje, dobro pečene, sa smeđim sjajnim premazom s unutrašnje i s vanjske strane posude. Ukras čine tri reda bradavica ispod kojih dolaze dvije šire kanelire. Promjer bradavica varira od 0,2 do čak 0,6 cm.

13. Ulomci vrata i tijela posude svijetlosmeđe boje. Tragovi crnoga premaza s unutrašnje i s vanjske strane. Ukras čine tri reda bradavica (promjera 0,5-0,6 cm), iznad i ispod kojih ide jedna šira kanelira. Na vratnom dijelu posude naziru se tragovi svijetloga slikana ukrasa. Jednostavan geometrijski motiv od kojega je vidljiva jedna deblja linija iznad koje se naziru točkice.

14. Ulomci vrata i tijela posude svijetložute boje, na mjestima nejednako pečene. Na jednom ulomku je vidljiva siva jezgra, a izvana svijetlosmeđa boja. Tri reda širih bradavica (0,6-0,8 cm) iznad kojih se nalaze dvije kanelire, imaju crn premaz. Unutrašnja strana posude ima tragove crvenosmeđega premaza.

15. Ulomci vrata i tijela narančaste boje gline, s tragovima crnoga premaza s vanjske i s unutrašnje strane posude. Ukras čine tri reda bradavica (promjer 0,8-1 cm) ispod kojih se nalazi jedna šira kanelira.

16. Ulomak vrata i tijela posude svijetlosmeđe boje s tragovima tamnocrvenoga premaza s unutrašnje i s vanjske strane posude. Ukras čine dva reda bradavica (promjera 0,6–0,8 cm).

17. Ulomak tijela posude svijetle žućkaste boje. Ukras čine tri reda bradavica (cca 0,7 cm) prekrivena crnim premazom, dok je s unutrašnje strane premaz smeđe boje.

18. Ulomci oboda i vrata koji vjerojatno pripadaju nekom od bradavičastih kantharosa. Promjer oboda iznosi oko 7 cm. Sivosmeđa boja gline, s tragovima tamnosivoga premaza s unutrašnje strane. Oslikan ukras nalazi se na obodu i pri dnu vrata. Dva reda smeđih linija, između kojih se nalaze dva reda debljih smeđih crtica. U gornjemu redu su na jednom dijelu gotovo spojene, dok su u drugome na mjestima vrlo raširene.

Opis bradavičastih kantharosa tipa II s ostalih lokaliteta:

19. Nezakcij

Ulomci bradavičastih kantharosa pronađeni 1981. u središnjem prostoru temelja sjevernoga antičkog hrama (C), u sloju na živcu (relativna dubina 174 cm, ispod mozaičkog poda). Na lomovima se vidi siva boja stijenke posuda, sa sivim premazom i uočljivim bradavicama raspoređenima u dvama redovima.

20. Resnik

Kantharos je sačuvan u cijelosti u visini od 12 cm, promjera oboda 7,8 cm. Ima dvije

vertikalne ručke i profiliranu nogu.

Boja gline je siva, s crnim premazom s unutrašnje i s vanjske strane posude. Ukras čine samo dva reda nalijepljenih bradavica.

21. Salona

Ulomak vrata i tijela posude sive boje gline, s više primjesa, fine teksture, srednje tvrda, premaz tamnosive boje. Od ukrasa vidljiva su dva reda bradavica.

22. Palagruža

Ulomak vrata i dijela tijela posude sive boje gline s tragovima tamnosivoga premaza s unutrašnje i s vanjske strane posude. Od ukrasa je vidljiva jedna bradavica pokraj koje se nalazi tanka urezana kanelira.

Ulomak je pronađen u kvadrantu Z-6, u sloju 4055 tijekom istraživanja 2003.

LITERATURA

ANDERSON-STOJANOVIĆ 1996

Anderson-Stojanović, Virginia, 1996., The University of Chicago Excavations in the Rachi Settlement at Isthmia 1989, *Hesperia* 65, New Jersey.

BATOVIĆ 1974

Batović, Šime, 1974., Ostava iz Jagodnje Gornje u okviru zadnje faze liburnske kulture, *Diadora* 7, Zadar, 159-245.

BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2002

Bilić-Dujmušić, Siniša, 2002., The archaeological excavations on Cape Ploča (Promunturium Diomedis), N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin (ur.), *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, Split, 485-497.

BILIĆ-DUJMUŠIĆ 2004

Bilić-Dujmušić, Siniša, 2004., Excavations at cape Ploča near Šibenik, Croatia, *Hesperia* 18, Roma, 123-140.

BRUSIĆ 1991

Brusić, Zdenko, 1991., Helenistička i rimskodobna luka u Resniku, *Brod istočne obale Jadrana u starom i srednjem vijeku*, Kaštel Novi.

BRUSIĆ 1999

Brusić, Zdenko, 1999., Hellenistic and Roman Relief Pottery in Liburnia, *British Archaeological Reports*, International Series 817, Oxford.

BRUSIĆ 2000

Brusić, Zdenko, 2000., Nekropola gradine kod Dragišića, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 38(25), Zadar, 1-15.

CATLING 1984

Catling, H. W., 1984., Archaeology in Greece, 1983-84, *Archaeological Reports* 30, Athens, 3-70.

CLAIRMONT 1975

Clairmont, Christoph W., 1975., *Excavations at Salona, Yugoslavia (1969-1972)*, New Jersey.

ČAČE 1997

Čače, Slobodan, 1997., Promunturium Diomedis (Plin. Nat. hist. 3, 141), *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 35(22), Zadar, 21-44.

DAKARIS 1964

Dakaris, S. I., 1964., Anaskafe eis to nekuomanteion tou aherontos, *Praktikà tes en Athenais arhaiologikes etaireias*, Athenais, 108-119.

EDWARDS 1975

Edwards, G. Roger, 1975., Corinthian Hellenistic Pottery, *Corinth* VII/3, Princeton, New Jersey.

FORENBAHER 2003

Forenbaher, Stašo - Kaiser, Timothy, 2003., *Spila Nakovana – Ilirsko svetište na Pelješcu*, Zagreb.

KIRIGIN 1996

Kirigin, Branko, 1996., *Issa*, Zagreb.

KIRIGIN 2002

Kirigin, Branko, 2002., Novosti o Grcima u Dalmaciji, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 32 (30), Sarajevo, Frankfurt am Main, Berlin, Heidelberg, 363-383.

KIRIGIN 2004

Kirigin, Branko, 2004., The begining of Promunturium Diomedis, *Hesperia* 18, Roma, 141-150.

MARIĆ, KIRIGIN 1991

Marić, Zdravko - Kirigin, Branko, 1991., Bradavičasti helenistički kantharosi iz Daorsona (Ošanići kod Stoca), *Zbornik radova posvećenih akademiku Alojziju Bencu*, Sarajevo, ANUBiH 27, 177-184.

MIHOVILIĆ 2002

Mihovilić, Kristina, 2002., Grčki i helenistički nalazi u Istri i Kvarneru, N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin (ur.), *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, Split, 499-519.

ROTROFF 1991

Rotroff, Susan, 1991., Athenian West Slope Vase Painting, *Hesperia* 60, 59-102, New Jersey.

THORN KANTHAROI FROM THE HELLENISTIC SHRINE AT THE PLOČA CAPE

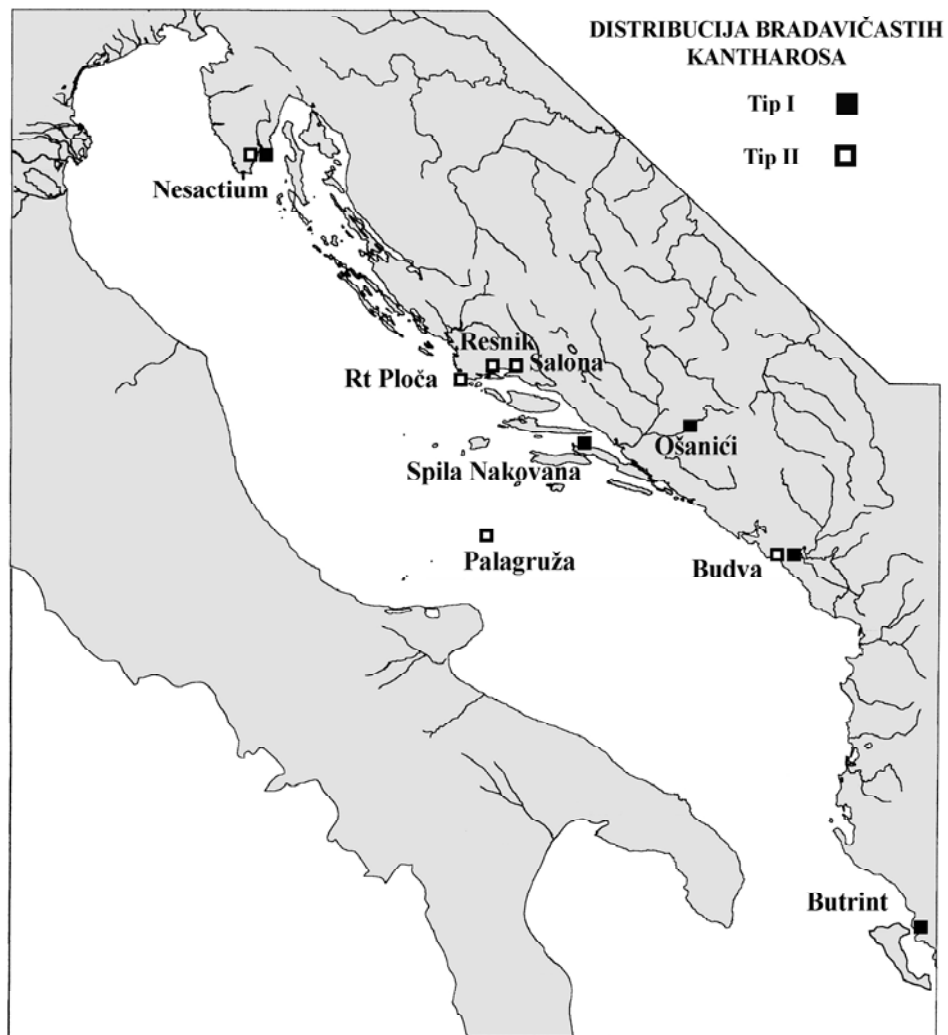
(S u m m a r y)

The article deals with thorn kantharoi found during the archaeological excavations in the Ploča Cape (*Punta Planca*) where in the Hellenistic period there was a shrine dedicated to the hero Diomedes. An almost complete thorn kantharos has been found here (Drawing 3, Cat. No.1) and 179 fragments that belonged to 18 to 20 other dishes of the same type (see the choice in the Catalogue numbers 1 to 17). This is the largest quantity of thorn kantharoi found in one place so far.

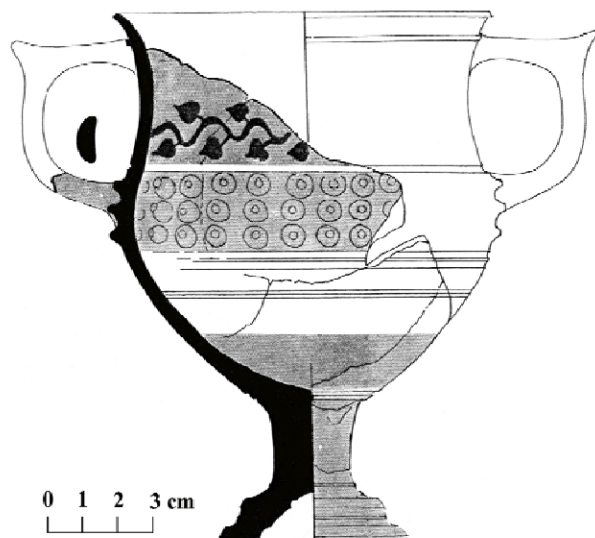
The analysis of this type of ceramics shows a very low number of the so far known thorn kantharoi on the Eastern Adriatic coast. Only two complete samples have been published, and the author divides them in two types: Type I from Ošanići and Budva (Drawing 1, Fig.1), and Type II from Resnik (Drawing 2, Cat. No.20). The kantharos excavated in the Ploča Cape belongs to Type II. The prototype of kantharos Type I (without thorns) existed already in the Late Classic period in Greece. In the Hellenistic period Type I with thorns appeared, with painted and/or engraved decoration, while Type II probably represents a simplified local variant of Type I that have so far been found in Dalmatia. A sample has been found in both the north in Nesactium, and in the south in Budva. A workshop centre for this kind of ceramics is assumed to have existed in Resnik in Central Dalmatia.

The analysis of thorn kantharoi excavated in the Ploča Cape has resulted in certain changes in the interpretation of this kind of ceramics, most of all in rejecting the theory which explains that kantharoi of Type I are characterised by three rows of thorns, and those of Type II by two rows of thorns, and it points out the painted decoration on the dishes of Type II.

Translation: Danica Šantić

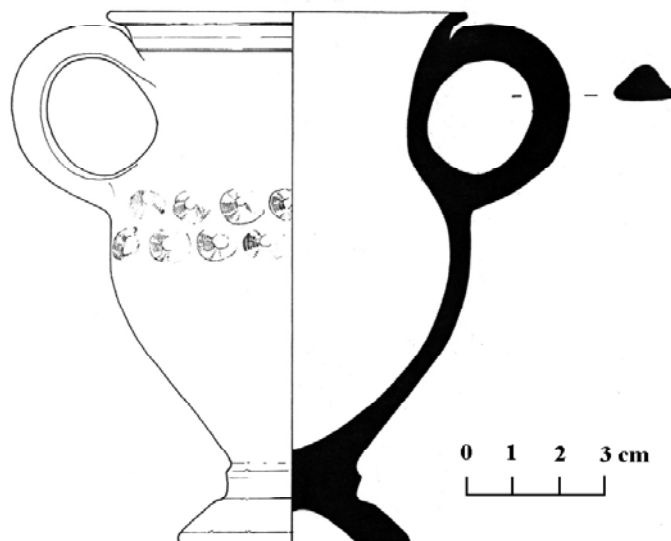
Karta 1. Distribucija bradavičastih kantharosa tipa I i II

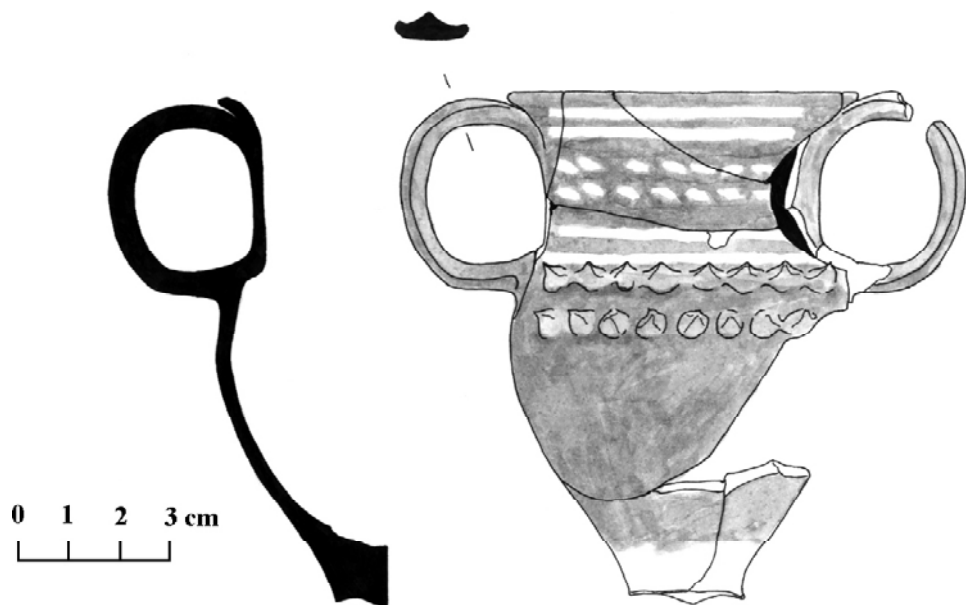
Crtež 1. Bradavičasti kantharos iz Ošanića (crtež preuzet iz Z. Marić, B. Kirigin, 1991.)

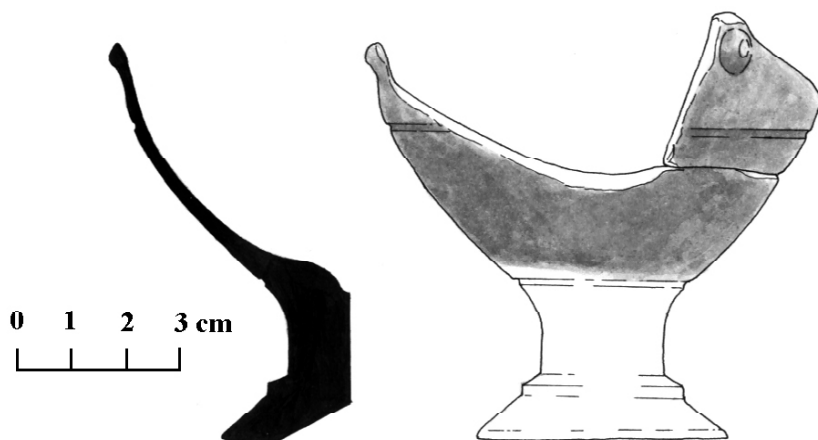
Slika 1. Bradavičasti kantharos iz Budve (fotografija preuzeta iz kataloga Antička Budva, 1975.)

Crtež 2. Bradavičasti kantharos iz Resnika

Crtež 3. Bradavičasti kantharos s rta Ploča

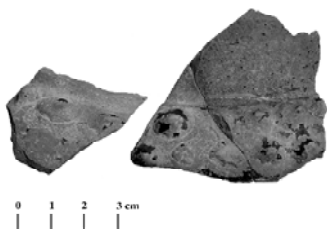
Crtež 4. Bradavičasti kantharos s rta Ploča

1

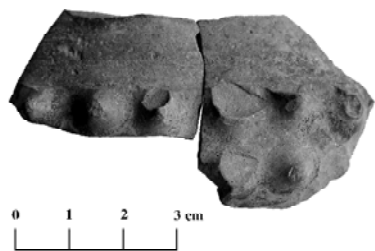
2

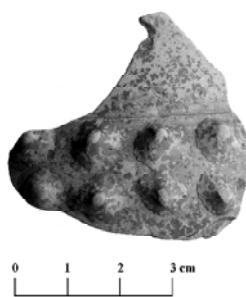
3

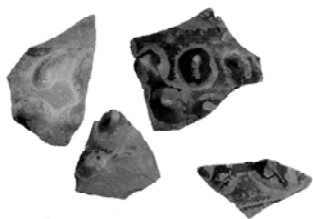
4

5

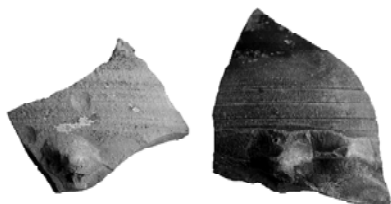
6

7

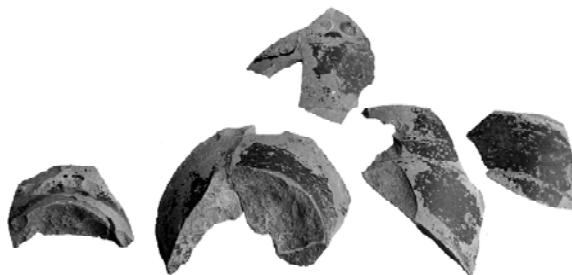
8

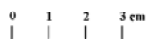
9

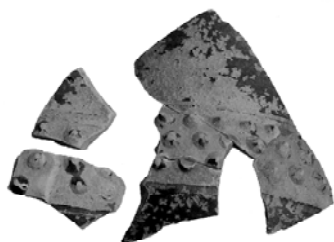
10

11

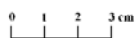
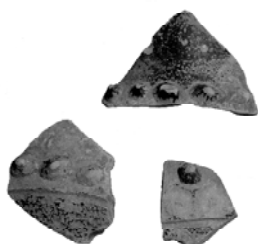
12

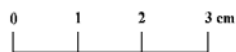
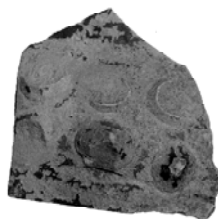
13

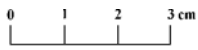
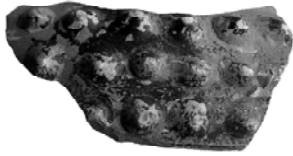
14

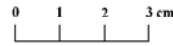
15

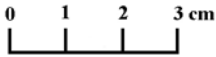
16

17

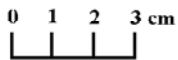
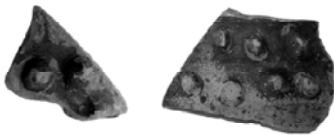
18

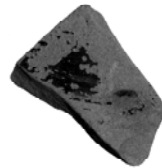
19

20

21

22